

NAPISAŠE I POTPISAŠE

QUE SERA-SERA

... Roman M. Oljače izuzetno je delo naše savremenе literature u odnosu na, naprimjer »ponirska« dela O. Davića »Pesma« i D. Čosića »Daleko je sunce«. »Molitva...« nadmašuje »Daleko je sunce« nesumnjivo u formalnom pogledu, i pored svih nedostataka u svojevrsnoj strukturi.

Ispred »Pesme« stoji po svom iskrenom i dubokom, neverbalnom human znu: nasuprot Davičovoj skoro no ornoj panseksualizaciji (i pored Davičevih čestitostoloskih, političkih, partiskih deklaracija), u Oljačinoj »Molitvi...« ljubav, odnos čoveka i žene, u svojoj mnogostrukoći, fragmanu i lepoti doživljuje se u sag-edavanju mnogo dubljih i zato ljudskijih, i zato humanijih stvaralačkih preokupacija...

(ČEDOMIR MINDEROVIC: Mladen Oljača »Molitva za moju braću«, »Književne novice« br. 58, 27 decembra 1957. Preštampano u broju 97 od 17. jula 1959.)

JA PEVAM BELI SLAGER

Sviće
Ja pevam beli šlager
Sa belim florom na ustima
I s kamenom vromom kočinskom na ramenu
I niklo me ne čuje
Neka me niko ne čuje...

(ČEDOMIR MINDEROVIC:
Potcnula džunka, Zagreb, Lykos, 1959)

PUN KRITIČKI POGODAK

... Već u impresionantnoj, jednostavni sredstvima ostvarenoj pjesmi »Highgate Cemetery« (koja je kao iz čvrste emotivne gromade isklesana) pjesnik Minderović najavljuje vlastitu metamorfozu koja će dovesti do kozmopolitske, da tako kažem, poezije u ciklu »Potonuća džunka«.

To je već sasvim novi Minderović. Ne samo po motivicama, ne samo po osobnom tretmanu već ponajviše, po novom poetskom duhu koji zrči iz ovih kaskadnih stihova što se javljaju (koji (ponekad) bizarni spoj suzdržane emotivnosti i novih iskušava). Sa bojama dalekih meridijana i sa humanizmom svih uporednika, ova poezija je ne samo formalno nova u Minderovićevom opusu već se manj estijeve kao cijelovit je odnos, kao predigra za usvojeni duhovni stav, kao kompleksnost ideja. Što se versifikacije tiče, i tu je Minderović gotovo sasvim nova ličnost. Izražaj mu je bogatiji, raznovrsniji, sa dovoljno unutarnjim i spoljnim nosivostima. »Nedovršena kanasta«, »Malakalski lotos«, »Que sera sera...«, »Pod kulum čutanja« — te četiri pjesme malakoločki nas ponekad potiskele na neke čitanje pjesnika, ostaju u čitavoj knjiži kao dragocjeni domeni pjesnika Minderovića. Njihova kompletnost i doradijenost do u detalj čine ih najboljom potvrdom vrijednosti pjesnikovog stvaranja najnovijeg datuma. Možda bi se, čak, mogao reći da je u njima najusugestivnije progovorio pjesnik...

Tako je ustvari, »Potonuća džunka« (sa još ponekom pjesmom iz ranijih perioda) dovela Minderovića na sigurnije poetske obale.

(LUKA PAVLOVIĆ:

Do sigurnijih poetskih obala; III jugoslovenski festval poezije, Zagreb, Lykos, 1959)

TRUČANJA DOSTOJNA PREZIRA

U suštini Davičeve pjesničke konceptcije leži efekt iznenadjenja. Smatrajući da je poeziji isključivo cilj začudni i potresi čitaoca, da ga izbaciti iz zone djelovanja monotona ritma svakidašnjeg, Davič je tražio nešto dovoljno jako i novo, da pruveće otputju pažnju. Međutim, dok je u njegovoj prvoj fazi stvaranja tij. do »Višnje za zidom« i »Hane« (1950. g.) težnja bila nesvjesna ili tako pokrivrena harmonično razvijenim mišljenjem temperamenta i svježinom emocija, da se nije vidjela, u drugoj fazi od »Čovekova čvaka« (1953.) preko »Flora« (1955.) ona je, nemajući nad sobom spomenuti nasaga, izbila na površinu i postala ne samo cilj nego i metoda, ne samo pjesnikov credo nego i jedini poticaj za stvaranje... Krivnja za osjećaj suhežnosti i mrtvila u posljednjem Davičevim zbirkama leži jednako na nemaru i slaboj stvaralačkoj disciplini samoga Daviča, kao i u urođenoj fizičkoj mani u ustrojstvu njegove »imaginacije«. Davič je u njoj i kao pjesnik »Zrenjanina«, »Višnje za zidom« ili »Hane« nije bio viški pjesnik i svušivo je učepiti mu uvjerenje da se mora pre jerano kajati za ono, što je upropastio svojom, očevdano silaznom drugom fazom... Pjesma se sastoji od slika, od kojih svaka pojedina mora biti koherenčna. Ni to nije dosta. Ne samo da one moraju biti u sebi koherenčne, nego mora biti i koherenčan njihov zbir, čitav pjesma. Davič je »Trop« ma ne postiže niti onu prvu individualnu koherenciju s lika, a komoli onu drugu, još višu kolektivnu koherenciju pjesme. U »Kairosu« čemo već naći slučajeve individualne koherencije, ali kolektivnu koherenciju, tj. cjevovitu pjesmu, iz čije se strukture ne može istrgnuti ni jedan potporni stup, a da se čitava gradnjiva ne sruši, nećemo naći... Dok će »Trop« kao zastarijevi nadrealistički baedecker, koji se može naći još samo u prasnjavim provincijskim trafikama, predstavljati zanimljivost za sakupljače raritetu, u »Kairosu« će pokoj i ljubitelj Davičeve poezije, ako je oboružan strpljivošću, naći tu i tamo neki bljesak stare snage i poneku čistu kapljulu emocije...

(DALIBOR CVITAN:

Dvije knjige pjesama Oskara Davića; »Književna tribina« br. 8, 19. kolovoza 1959)

pro et contra

ČINJENICE I RAZLOZI

Da li zbog čudne igre slučaja ili zbog ko zna kakvih svih uzroka, tek činjenica je da naše književne prilike upadaju u sve žešće vrtloge, u sve bezizlazniju, zatrovaniju atmosferu. Ni na jednom drugom planu umetničkog života ne uzbravaju se toliko površina. Rade slikari, muzičari, filmadžije, pozorišta, i svud se koliko toliko zna red i poredek stvari i dela. Zna se ko je koliko umetnik, koliko koje osvrtjene vredi i sem malih, sitnih ostupanja u misljenjima i ocenama, koja su uostalom normalna, ne dolazi nikad do krupnijih, žestokih sukoba, niti se pak borba oko shvatanja i prihvatanja ideja vodi tako žestoko i tako neprincipijelno, zakulisno, perfidno. Došlo se dotele i u publike (zna se, naravno, šta je publika) i kritičari i umetnici polaze ugovljenom sa istih, sličnih plesojava i mogu da razgovaraju, da deluju u okvirima koje im nametnu visine njihovih estetskih kriterija, njihovo osjećanje za umetnost i širina pogleda; došlo se, dakle, dotele da može da se stvara bez bozajni da se samim svojim postojanjem na stupu u jednu perfidnu, nemogući i neprihvatljivu igru, u kojoj čovek ne zna s kojim se i sa kakvim sve vetrenjaca boriti.

Ako takve pisci niko naročito nije priznati, oni su — zvančno priznati pisci —, počeli da srču druge takve pise na svom nivou i da se s njima grupišu, pokušavajući, naravno, da se vežu u kola i već postojeće grupe pisaca koji njima, iskreno govoreci, nisu mnogo odmaknuli. Tako se, sematiz, iz onog sukoba mišljenja stvorile grupe, podgrupe i grupice i tako nastade ovo što danas pretstavlja najveći problem naše kulturne scene.

Normalno je da pisci traže svoje mesto pod suncem, ali valjda na neki drugi način koji bi ih prethstavio kao stvaraoca a ne kao članove Udrženja. Međutim, kod nas je pošlo drugim tragom: ko je jednom višom voljom priznat za pisanca, taj će posle dosaditi bogu i djevolju teži da mu i naša kulturna javnost to prizna, taj će ogovarati, ujediti, insinuirati drugim piscima, taj će svim silama nastojati da dokazuje kako ni drugi nemaju bilo mnogo kvaliteta koji bi ih činili izrazitim piscima, taj će se kao i svi ljudi koji imaju samo da izgubiti svim silama da to svoje zverište. Ibar kad bi se zaustavili na tome ne prelazeći u frontalni napad prema svemu što tegi na predanju našu naše literaturu.

Bilo je doduše uvek slučajeva da se u literaturi novi bore protiv starih, nosioci novih shvatanja protiv nosilaca konzervativnih, što ustvari znaci da su se borila shvatanja, estetska opredjeljenja, mišljenja. Kod nas se više ne znašo protiv čega bori i zašto zasupa. Zna se donekle ko se protiv koga bori i zašto se bori, ali već i to pada u magle najne razumljivijih i najnerazumljivijih pobuda, veza i konaca, toliko isprepletenih u gordijevu i okolitarne čvorove, koje izgleda nikača sablja, nikakav ostan utdar ne može da razreši.

Sta je ustvari i kako je do toga došlo?

Teško je to razabrat, a još teže precizno izreći. Počelo je od korena. Sukobila su se slava i nisoci shvatanja. Ko je posle tolikih godina borbe pobedio? Niko. Umesto rešenja sukoba, što je nekako bilo sasvim normalno, cela bitka dobila je drugi karakter i skrenula je u druge vode.

Cim je čovek stupio u članstvo Udrženja književnika dobio zvanje pisca, on je bez obzira na svoje stvaralaštvo počeo da piše za pisanca da ponaša. Odmah je tražio ravnopravnost sa drugim piscima i to ne samo u gradjanskim konvencijama, nego čak i kao pisac, tražeći da se njegova reč i njegovo ime, kao i reči i imena drugih pisaca, uvažavaju.

Sa stoprocentnom sigurnošću može se pretpostaviti da bi preko stotinu članova Saveza književnika već zaboravilo da su pisci, da ih članstvo u udruženjima ne oponimje na to i da ih samo zvana pisanca ne upućuju na mešanje prstiju u tekuću književnu problematiku. Umesto da se uklone i ustupi mestu umetnički snažnijima, umesto da nasreću na ostvarenju svojih umetničkih pretenzija, oni uporno brane ono što su stekli: to zvanje književnika, umetnika, pisca, narećeno voljom jednog Udrženja, i u toj odbrani bore se slepo, zaslepljeno, žrtvujući i svoj ponos i svoju čast i svoje osjećanje i poznavanje literature. Ko im to može sporiti kad u džepu imaju „crno na belo“ da imaju pravo da govore, kad zbog toga što to imaju u džepu nikako u glavi da im „proradi kliker“ o svom položaju i svom mestu u ovoj literaturi.

Evo jednog primera: neki beogradski pisac protestovao je na skupštini Udrženja — bar tako se priča, — što se uvek nagrađuju isti pisci. Rekao je da ima pisaca koji za svaku knjigu dobiju po neku nagradu, a da oni ni pored sedam-osam objavljenih

knjiga nije dobio nijednu nagradu. Pa to nije red! Kako bi bilo red kad on shvata da ako smo svi pisci, onda smo i jednakci.

Shvatanje demokratije premašilo je kod nas sva očekivanja. Eto i pisi su počeli da veruju da su svjedinci. I to ne samo pred zakonom i po pravu da stvaraju nego i pred kulturom na koju radi i kojoj daju nejednake doprinose. Književni Udrženju kojom su kao stvaraoci ozvaničeni deformisala je njihovo shvatanje kulture i svoje uloge u njoj. Počeli su da ne misle i da ne deluju čak ni kao razumni ljudi.

Ako takve pisci niko naročito nije priznati, oni su — zvančno priznati pisci —, počeli da srču druge takve pise na svom nivou i da se s njima grupišu, pokušavajući, naravno, da se vežu u kola i već postojeće grupe pisaca koji njima, iskreno govoreci, nisu mnogo odmaknuli. Tako se, sematiz, iz onog sukoba mišljenja stvorile grupe, podgrupe i grupice i tako nastade ovo što danas pretstavlja najveći problem naše kulturne scene.

Normalno je da pisci traže svoje mesto pod suncem, ali valjda na neki drugi način koji bi ih prethstavio kao stvaraoca a ne kao članove Udrženja. Međutim, kod nas je pošlo drugim tragom: ko je jednom višom voljom priznat za pisaca, taj će posle dosaditi bogu i djevolju teži da mu i naša kulturna javnost to prizna, taj će ogovarati, ujediti, insinuirati drugim piscima, taj će svim silama nastojati da dokazuje kako ni drugi nemaju bilo mnogo kvaliteta koji bi ih činili izrazitim piscima, taj će se kao i svi ljudi koji imaju samo da izgubiti svim silama da to svoje zverište. Ibar kad bi se zaustavili na tome ne prelazeći u frontalni napad prema svemu što tegi na predanju našu naše literaturu.

Ali postoji još jedna, možda čak i veća nevolja. Ona se u svoj čelovitost potkazala kod pravljena ovog poslednjeg, Trećeg festivala poezije. Organizatori nisu sami mogli da doaberu učesnike nego su napravili odbor od predstavnika svih Udrženja književnika. Pa su se ti odbornici cijenili koliko će učesnici iz svog članstva i oni oduzeli priznanje da zvanje pisca, on je do toga došlo, došlo je i do onog što opisuje reči i njegovo ime, kao i reči i imena drugih pisaca, uvažavaju.

Cim je čovek stupio u članstvo Udrženja i onih oko Udrženja da »ubace«. I kad je do toga došlo, došlo je i do onog što opisuje reči i imena drugih pisaca, uvažavaju. Ali odbornici cijenili koliko će učesnici iz svog članstva i oni oduzeli priznanje da zvanje pisca, on je do toga došlo, došlo je i do onog što opisuje reči i imena drugih pisaca, uvažavaju.

Ali još dva isto tako frapantna primera koji mogu da služe kao živje činjenice. Na Petom Kongresu Saveza književnika Jugoslavije, kada je delegati Udrženju nisu bili izabrani neki najimenitniji naši pisci. Ma koliko bili i želeli da budemo demokratični nećemo dobro uraditi ako na takve konfrensi ne pozovemo i ne raslušamo našu jedinu mediju piscima. Jer to na mernu izostavljanju vrhova naše literature, to namerno udešavanje stvari tako da se nišma uskrati reči vodi jedino prevlasti srednjih, malih i najmanjih njihovim dejstvju na kulturnu. A stvarnost tog dejstva može se konstatovati ovom pretpostavkom: ako Udrženju književnika Srbije, koje broji oko 170 članova, oduzmu sa deset najimenitnijih pisaca, Ma koliko bili i želeli da budemo demokratični nećemo dobro uraditi ako na takve konfrensi ne pozovemo i ne raslušamo našu jedinu mediju piscima. Jer to na mernu izostavljanju vrhova naše literature, to namerno udešavanje stvari tako da se nišma uskrati reči vodi jedino prevlasti srednjih, malih i najmanjih njihovim dejstvju na kulturnu. A stvarnost tog dejstva može se konstatovati ovom pretpostavkom: ako Udrženju književnika Srbije, koje broji oko 170 članova, oduzmu sa deset najimenitnijih pisaca, ako njih i njihova dela izbrisemo iz spisa i sa lica naša savremena literature, na ovom, srpskom području, onda tu više literature ne bi bilo. Uzalud svih ostali članovi i njihove knjige i sve to što se po periferiji prave literature migolj i od tega niko

nikakve koristi ne vidi. Ako loši pisci ne podnose dobre, to je njihova stvar, a stvar je svake kulturne, pa i naše, da se preimunstvo govora da boljim piscima, pogotovu ako se pred zajednicom nisu ničim ukazali.

Ili ovaj drugi primer, još aktuelniji, još vidljiviji. Letos je Udrženje književnika Srbije dodelilo nagrade za najbolje knjige objavljene prošle i pretrprošle godine, i otkriće tih nagrada digla se po prilična prasina u nekim našim listovima. Žirii u sastavu: Borivoje Nedić, Zoran Gavrilović, Nikola Drenovac, Predrag Palavestra i Djuro Gavela dodelili je nagrade knjigama: Mladen Oljača, Milorad Pančić-Surepa, Tanasija Mladenovića, Slobodana Đurića, Miloša Bandića, Mihajla Lalića i Miroslava Bulatovića. Skoro u isto vreme dodeljeno je niz nagrada za uspehe postignute u nekoliko grana umetnosti pa se nije čuo nijedan ostar prigovor, nijedna oštrija zemerkia. To znači da su »ovi« od pera opet opet po ko znači put zabriali. Ko je zbog toga krije? Udrženje, zato što je ona pravili neautoritativan žirii. A zašto je ona napravili takav žirii? E, to je posebna priča, ceo jedan problem.

Krenulo je, dakle, nekim nemogućim vodama. Gde je kraj toj zatravnosti u sve zamršenije tokovima naše književnosti doveđene već do ruba pitanja koje traži rešenje? Šta može da se radi?

Ako stvarnost našeg komunalnog sistema, oprobana i uspešno potvrđena na svim poljima društvenog života, ne uspe da stvoriti kulturne centre koji će kao renesansni gradovi — sada pod menatnom komunom — pretransformati žirije našeg kulturnog razvijanja, onda zbilja neko konkretnog izlaza ne vidim. Udrženja književnika, ovakva kakva su, već po činju da zastavljaju prema decentralizacionim tendencijama naše društvene zajednice. One već ne mogu da prate a kamoli da diktiraju kurs naše literature i sva tim danom sve više postaju faktilski samo staleška organizacija mimo koje se raspilju i upliču konci naše literature, mimo čije okrilja se ta literatura i stvara. Sudeći po svim znacima koji njihovo sadašnju funkcionalnost karakterišu i po svim znacima koji se u tekućem književnom životu ispoljavaju, ona polako gube autoritet koji su pre nekolicinu godina imala. Već pri stvaranju Trećeg festivala poezije oštro se postavio problem: da li učesnici treba birati medju članovima udruženja ili medju onima koji danas nose živu reč poezije, pa se na kraju uvidje da članstvo u udruženju ne može da bude sigurna legitimacija od aktivnosti u tekućem književnom životu. A s druge strane, na kraju krajeva, administrativno ozvaničavanje pisaca kao metod kojim se služe naša udruženja u neverovatnoj ogromnosti je raskorak sa mnogim intencijama našeg kulturnog života, sa onom revolucionarnom od ukonom, naprimjer, koju su proletari preneli listovi pod naсловom: »Svaki naš gradjanin moći će da se upiše na fakultet«.

Treba, dakle, u ovom momentu ozbiljno poraditi na tome da se razmotri kompetencija udruženja u kulturnom delokrugu njihovih dejstava, da im se odredi forma rada prema stepenu našeg kulturnog razvijanja, da im se uskrati vid delatnosti koji u mnogo čemu dešuje destruktivno i ne služe ničemu drugom sem vodjenju nekakvih besmislenih, perfidnih i sasvim nepotrebnih borbi, koje niskome, a našoj kulturi najmanje, ne služe u korist. Samo to i ništa više.

Miloš STEVIC